

ANNA (ASJA) LĀCIS *VERSUS* JŪLIJS LĀCIS: SARUNA NESAMIERINĀMAS CITĀDĪBAS VALODĀ



Ieva E. Kalniņa dz. 1957. gadā, literatūrzinātniece. Beigusi Latvijas Valsts universitātes Filoloģijas fakultāti (1980). Filoloģijas zinātņu kandidāte (1987), filoloģijas doktore (1992). Kopš 1986. gada strādā Literatūras, folkloras un mākslas institūtā (iepriekš Valodas un literatūras institūts). Pētniecisko interešu lokā – literatūras teorija un latviešu dzeja, rakstījusi par 20.–30. gadu un 80.–90. gadu dzeju (*Latviešu literatūras vēsture*, 2. sēj. – 1999, 3. sēj. – 2001), apceres par dzejniekiem J. Sudrabkalnu, L. Zamaiču, R. Skujiņu, V. Strēlerti, A. Dagdu, V. Belševicu, J. Rokpelni, E. Plaudi, P. Brūveri, A. Rancāni, A. Aizpurieti u. c. Sastādījusi krājumus *Latviešu rakstnieku portreti* (1998, 2004, 2007), kolektīvo monogrāfiju *Mūsdienu literatūras teorijas* (2013, kopā ar K. Vērdu), kur rakstījusi par psihanalītisko literatūras teoriju, Ā. Elksnes Rakstus (1–4, 1996–1997) un V. Strēlertes Rakstus (1–2, 2009–2013), krājumu *Poētika tuvplānā. Viena dzejoļa analīzes antoloģija* (2017).

Raksturvārdi: Anna (Asja) Lācis, Jūlijs Lācis, Ivana Turgeņeva stāsts *Asja*, latviešu kreisā inteliģence, pirmās Latvijas PSR valdības veidošana, padomju represijas.

Režisores Annas (Asjas) Lācis vārds starptautiski pazīstams saistībā ar vācu režisoriem Bernhardu Raihu (*Bernhard Reich*), Bertoltu Brehtu (*Bertolt Brecht*) un filozofu Valteru Benjaminu (*Walter Benjamin*). 2015. gada 6. un 7. martā Rīgā notika starptautiska konference *Kreisuma ideja kultūrā. Parole – Asja*, kurā viena sesija bija veltīta izcilām personībām, ar kurām bijusi saistīta Anna Lācis.¹ Ārzemju literatūrzinātnieku interese par Asju bija tik liela, ka kanādiešu salīdzināmās literatūrzinātnes pētniece Susana Ingrama (*Susan Ingram*) nolēma turpināt šīs sarežģītās, pretrunīgās personības izziņāšanu, 2016. gada jūlijā Starptautiskās Komparatīvās

literatūras asociācijas kongresā Vīnē izveidojot atsevišķu sekciju.

Latvijā ir pēfīta arī Annas Lācis saikne ar latviešu dzejnieku Linardu Laicenu (Ieva Kalniņa). Mazāk rakstīts par žurnālistu, rakstnieku un valstsvīru Jūliju Lāci un viņa lomu Annas Lācis dzīvē. Tieši viņš, abiem jaunībā jūsmojot par Ivana Turgeņeva stāstu *Asja*, deva Annai šo vārdu, ar kuru viņa ir plaši pazīstama ārpus Latvijas robežām, un apprecoties deva arī savu uzvārdu.

Raksta sagatavošanai esmu izmantojusi Literatūras un mūzikas muzejā esošos materiālus (Annas un Jūlija Lāču vēstules, Annas Lācis atmiņas), laikabiedru atmiņas, Annas un Jūlija Lāču meitas Dagmāras Ķimeles grāmatu par māti *Asja: Režisores Annas Lācis dēkainā dzīve* (1996), laikabiedru atmiņas un literatūrzinātnieces Astrīdas Skurbes pētījumu par Jūlija Lāča krimināllietu *Nenotiesātais bet sodītais: Jūlijs Lācis (1892–1941) un viņa tiesas process*, kas balstīts uz Latvijas Valsts vēstures arhīva materiāliem.

¹ Konferencē noslasītie referāti apkopoti zinātnisko rakstu krājumā *Kultūras krustpunkti*, 8 (2015), sk. Pērkone-Redoviča, Treimane 2015.

Raksturot Annas un Jūlija Lāču sarežģītās attiecības palīdz termins „citādība”, kas atklāj kardināli atšķirīgās abu individualitāšu rakstura īpašības un sniedz izpratni par laulātā pāra nesamierināmo dažādību. Tā izpaudās uzskatos gan par politiku, gan morāli, gan dzimumu lomu, gan mākslu. Viņiem tā arī nekad neizdevās pārvarēt katram savas identitātes robežas un kļūt par „mēs”. Šīs attiecības izgaismo citādu Annu Lācis, cilvēciskā aspektā noceļot viņu no pjedestāla.

Asjas un Jūlija Lāča attiecības var skatīt kā drāmu trīs cēlienos, galvenos varoņus esmu jau nosaukusi raksta sākumā, taču laiku pa laikam šiem diviem pievienojas vēl kāds – trešais un ceturtais, kas pretrunas tikai izceļ, padara asākas, kontrastainākas. Taču, pirms rakstīt par šo attiecību drāmu, kas risinās uz 20. gadsimta kolīziju fona, jāpastāsta par Jūliju Lāci – ne vien starptautiskajai, bet, šķiet, arī Latvijas auditorijai „lielo nezināmo” Asjas Lācis biogrāfijā.

Priekšspēle

Jūlijs Lācis dzimis 1892. gada 25. decembrī Lēdurgā Ādama un Karlīnes Lāču septiņu bērnu ģimenē. Vecāki bija rentnieki un, kā stāsta Asjas un Jūlija meita Dagmāra, smagā darbā „bija iekrājuši tik daudz naudas, ka varēja ienākt Rīgā un pēc kāda laika Čiekurkalnā, Skultes ielā 3 uzcelt paši savu māju”.² Lāču uzceltā māja vēlāk Asjas skatījumā kļūst par tādu kā piedauzības akmeni – sīkburžuāzijas jeb budžu, kā Asja sauca vīra vecākus, un mietpilsonības simbolu. Dagmāras Ķimeles atmiņās lasāms: „Man vienmēr sāpīgi dūrās sirdī, kad Asja „proletāriskā” augstprātībā Jūlija vecākus dēvēja par budžiem, kuri nav pieņēmuši tukšinieci vedeklu. Spriežot pēc visa, abas ģimenes – gan Lāči, gan Liepiņi [Asjas ģimene – šeit un turpmāk iestarpinājumi mani, I. E. K.] – turības ziņā bijušas apmēram vienādas. Sūri grūti strādāja, lai pamazām tiktu uz zaļāka zara un varētu skolot bērnus. Nebija darba, ko vecaistēvs Ādams neprastu. Joprojām redzu viņa sastrādātās rokas – no arkla balsta, no izkaps un cirvja kāta, no citiem neskaitāmiem darbarīkiem

viņa pirksti neatliecami bija sastinguši mūžīgā tvērienā. Tāds bija šis manas mātes nicinātais „budzis”.³”

No 1900. gada līdz 1905. gadam Jūlijs Lācis mācās Biķeru draudzes skolā, kas ļauj secināt, ka viņa ģimene Rīgā varētu būt ienākusi pašās 19. gadsimta beigās – ap 1898. vai 1899. gadu, tad pat, kad Asjas ģimene Liepiņi. Par Jūlija Lāča personības tapšanu bērniībā un iespajdiem no apkārtējās vides nav nekādu dokumentāru liecību, taču, spriežot gluži spekulatīvi, jāsecina, ka viņš audzis krietnu ļaužu ģimenē, kuru tikumiskos uzskatus veidojusi zemnieka atbildība par savu darbu, pamatīgums un luteriskā ticības izpratne par morāli, ko maz skārusi modernās pilsētvides ētiskā relativitāte.

Anna Lācis dzimusi 1891. gada 19. oktobrī Ķempju muižā pie Līgatnes, un, kad meitenei bija septiņi gadi, ģimene pārcēlās uz Rīgu, kur tēvs strādā vagonu rūpnīcā, bet māte atver nelielu veikaliņu. Annai tuvāks bijis tēvs, nevis dievbijīgā māte. Dagmāra Ķimele raksta: „Vēlāk, stāstot par sevi, Asja izveidoja padomju gaumei atbilstošu tipisku strādnieku meitenes biogrāfiju. Agri viņa vērojusi un pati izjutusi sociālo nevienlīdzību, kas modinājusi šķirisko apziņu un revolucionārās cīņas sparū.”⁴ Annas Lācis meita piebilst – un to arī atklāj dokumentāras liecības un salīdzinājums ar režisores rakstīto – māte faktus pasniegusi, inscenējot mizanscēnas, kā tas viņai bijis izdevīgi un lai parādītu sevi atbilstīgi iecerētajam paštēlam. Annu Lācis jau no agrīniem gadiem raksturo dumpinieckums, tieksme pēc neierobežotas brīvības, nerēķinoties ne ar ko, vēlme pārsteigt un šokēt, arī – visai nievīgi izturēties pret sev nepieņemamo.

Divu morālētisko pasauļu – Jūlija Lāča mātes un Asjas – sadursmi spilgti ataino kāds gadījums, ko apraksta Ķimele. Kad Jūlija māte uzzina, ka pie dēla slepus dzīvo kāda sieviete, atverot Jūlija istabas durvis, viņa ierauga gultā kailo Asju un uz brīdi zaudē valodu: „Viņa [Asja] neizskatījās ne uztraukusies, ne pārbijusies, ne arī slēpās zem segas. Gluži otrādi – piecēlās sēdus un izaicinoši vērās ienācējā. Gobas [tā Dagmāra, atvasinot no

³ Ķimele, Strautmane 1996, 17.

⁴ Turpat.

² Ķimele, Strautmane 1996, 17.

vārda „grosamma”, sauca savu vecmāmiņu] neiedomājamo apjukumu var saprast, ja ņem vērā, ka tas bija laiks vēl pirms Pirmā pasaules kara un viņa – Rīgā nupat ienākusi lauciniece. Mazliet atguvusies, Jūlija māte iesaucās, lai gulšņātāja uzmet sev virsū kādu drēbes gabalu. Bet Asja pavisam mierīgi atbildēja: „Ko jūs, vecmodīgs cilvēks, saprotat! Sievietes ķermenis ir skaists!” – „Un jūs te, pie mana dēla, tā dzīvojat?” vecmāte mēģināja izdibināt. – „Ko jūs brīnāties? Tas ir dabiski – jaunam, veselam vīrietim sieviete ir vajadzīga!”⁵ Pēc šā gadījuma radusies plaisa tā arī nekad netika pārvarēta: Jūlija māte nespēja, bet Asja negribēja domstarpības izlīdzināt. Asjas uzskatu ētiskā relativitāte vēlāk iedragās arī viņas un Jūlija attiecības, un nebūs iespējams tās salāpīt.

1. cēliens. Kopā – mīlestība

Jūlijs Lācis ar Annu Liepiņu iepazinās deviņpadsmit gadu vecumā, ap 1911. gadu. Viņi abi tajā laikā mācījās Ķeņiņu ģimnāzijā, kas apvienoja divas skolas: Annas Ķeņiņas vadīto meiteņu ģimnāziju un Ata Ķeņiņa reālskolu zēniem.

Literatūras un mūzikas muzeja krājumā glabājas nepabeigtas Annas Lācis atmiņas *Mīlestība*, kurās viņa iecerējusi pastāstīt par četrām savas dzīves mīlestībām. Pirmā no tām – Jūlijs Lācis: „Mana pirmā mīlestība bija ģimnāzistes aizraušanās ar glītu zēnu. Es mācījos Ķeņiņa ģimnāzijā, bet viņš reālskolā. [...] Tad jau meitenes un zēnus nedrīkstēja vienā klasē kopā sēdināt. Satikāties tikai svētku ballēs. Ballēs mani dejojot aicināja skaists puisis ar bedrītēm vaigos. Pēc balles pavadīja mani arī uz māju. Pēc stundām viņš bieži mani gaidīja pie lielā lāča [skolas priekšā atradās lāča skulptūra, un, starp citu, Jūlija uzvārda dēļ Asja un draugi viņu nereti sauca par Mišku, atvasinot iesauku no krievu vārda „lācis” pamazināmās formas „miška”] un smaidīdams nāca man pretim: „Mēs ejam uz vienu pusi.””⁶ Krievu valodā tapušajā grāmatā *Krasnaja gvozдика (Sarkanā neļķe)* Asja gan ir atturīgāka jūtu paušanā pret Jūliju, priekšplānā

izvirzot savas mātes attieksmi pret jauno paziņu: „No visiem mani pazīnām mammai vislabāk patika reālskolas audzēknis Jūlijs Lācis. Tas bija slaidis, skaists jauneklis ar pelnpeļēkiem matiem, lielām pelēkām acīm. Mierīgs, līdzsvarots, arī man viņš patika.”⁷

Jauniešu sarunas ievirzās par grāmatām, Anna ir daudz lasījusi, Jūlijs – krietni mazāk. Viņa uzņemas Jūliju izglītēt, kopā lasa. Starp Morisu Māterlinku (*Maurice Maeterlinck*), Staņislavu Pšibiševski (*Stanislaw Przybyszewski*), Henriku Ibsenu (*Henrik Ibsen*), Frīdrihu Nīči (*Friedrich Nietzsche*) un citiem ir arī Ivana Turgeņeva (*Иван Тургенев; Ivan Turgenev*) *Asja* – stāsts, kurš sarakstīts 1857. gadā un kurā netrūkst autobiogrāfisku momentu. Interesanta būtu stāsta tuvlasījuma (*close reading*) un Asjas un Jūlija attiecību sīkāka analīze, taču raksta apjoms neļauj to veikt. Tādēļ svarīgi atbildēt kaut vai uz diviem jautājumiem. Kādēļ Jūlijs Annu nosauc par Asju? Un otrs jautājums – vai Turgeņeva Asjas un Annas raksturu līdzība jau ietver mājienu uz potenciālajām nesaskaņām Lāču ģimenē?

Ivana Turgeņeva stāsta *Asja* galvenā varone ir kāda muižnieka ārļaulības bērns, kura ar savu pusbrāli Gagini ceļo pa Eiropu un kādā Vācijas pilsētiņā satiekas ar stāsta vēstītāju N. N. Asjā jūtama pastāvīga nervu spriedze, kas izpaužas viņas impulsīvajā, brīžiem pat ekscentriskajā un reizēm arī nesaprotamajā uzvedībā. Asja skaudri izjūt savu citādību, viņa jūtas sveša muižnieku vidē un saprot, ka tā viņu nekad nepieņems, – viņa vienmēr būs svešā. Asja tic, ka tikai mīlestība un dvēseliska tuvība spētu sadziedēt viņas psiholoģisko traumu. Viņa ir neordināra, mežonīga, neparedzama, kaislu dabu. Viņa aktīvi meklē savu identitāti un atbildes uz jautājumiem. Pusbrālis Gaginš viņu raksturo šādi: „Ar viņu man tīrais posts. Viņa ir gatavais pulveris.”⁸ Tāds pats „pulveris” ir arī Anna Liepiņa, neparasta personība, kura jau kopš agras jaunības ir opozīcijā dzīvei, kādu pieņemts dzīvot un kādu citi sagaida, ka viņa dzīvos. Anna patīk izaicināt, šokēt, izcelties ar savu citādumu, pārsteigt. Iespējams, tieši Annas personības neordinaritāte liek Jūlijam saskatīt viņā līdzību ar Asju.

⁵ Ķimele, Strautmane 1996, 18.

⁶ Sk. Lācis.

⁷ Lācis 1984, 27.

⁸ Turgeņevs 1968, 80

Turgeņeva Asja ir romantiska, un attiecību sākumā tādi ir arī Jūlijs un Anna. Atmiņās viņa raksta: „Viņš mani vizināja savā laivā Ķīšezērā. Plūca ūdensrozes, sviēda klēpī, skatījās manī un smaidīja ar savām vaigu bedrītēm. Un tā nu es biju ļoti iemīlējusies.”⁹

Annai Lācis patīk ārdīt ierasto dzīves kārtību, domājams, viņai patika, ka Jūlijs sačeļas pret vecāku aizliegumu precēt viņu un aiziet no vecāku mājām,¹⁰ ka viņš seko viņai uz Sanktpēterburgu un arī iestājas Psihoneiroloģiskajā institūtā, kur viņa jau studē.

Un otrs jautājums – vai šī raksturu līdzība ar Turgeņeva Asju jau ietver nesaskaņu potencialitāti? Un te atkal jāatgriežas pie Turgeņeva stāsta. Gagins par Asju saka: „*Asjai vajadzīgs varonis, neparasts cilvēks vai – skaists gans kalnu aizā.*”¹¹ Gagins ir precīzi pamanījis, ka Asjai ir divi ceļi: karsti un pašaieliedzīgi mīlēt varoni, kurš ir saslēgts važās vai cīnās uz barikādēm, – tādām viņa varētu veltīt visu savu dzīvi. Taču viņa varētu iemīlēt arī „skaistu ganu”, kāds ir Turgeņeva stāsta vēstītājs N. N. Reālajai Asjai liktenis ir devis „skaisto ganu”, un viņas raksturs un temperaments jau paredz, ka šāds cilvēks spēj aizraut viņu uz kādu brīdi, vēlāk tas viņu garlaiko un pat kaitina. „Skaistais gans” Jūlijs ir tieši tāds – ar jaunībai raksturīgo romantisko skatījumu uz attiecībām un dzīvi, bet, kā jau teikts, nācis no ģimenes ar stabilām vērtībām, ierastu dzīves kārtību (izglītība, darbs, ģimene, bērni), un, kad jaunības dumpinieciskums norimst, viņš vēlas dzīvēt nostabilizēties, veidot saskaņīgu ģimeni. Pēc Asjas uzskatiem – viņš tiecas pēc tā, ko viņa sauc par mietpilsonisku un budzisku un pret ko cīnās visu mūžu.

Taču 1914. gada sākumā viss vēl ir labi, par to liecina Asjas rakstītā vēstule Jūlijam: „Nu Tev ir 22 gadi, un pirmā Tava dzimundiena, kamēr es esmu Tava sieva. [...] Es Tevi

mīlu ar visu savu dvēseli un mīlēšu vienmēr, kamēr dzīvošu. Tu vienmēr vēl esi mans pelēkais mīļais ar matiem kā vijīgas papardes un acīm kā trausli zaļgani ūdensaugi. Es Tevi mīlu, manu zelta puisīt. Un šinī naktī, kad klušums tik mūsu viesīs – varbūt vēlies mūzikas skaņas? Nu ļauj man tad mīļus vārdus teikt: mīlu Tevi – jeb neskumsti! Tu vēlies varbūt lilijas, rozes? Ņem manas rokas, tās visas Tavas. Pa divi ziedi viņas Tev ļaujas! Un viņa vietā dzer manus skūpstus. Tava Asjenka. Ance.”¹²

Asja un Jūlijs apprecas 1914. gadā, taču nosaukt to par laulības dzīvi var visai nosacīti, jo ļoti daudz laika viņi pavada šķirti. Kad sākas Pirmais pasaules karš, Jūlijs ir studiju praksē Orlā, uz īsu brīdi Asja aizbrauc pie viņa. Starp citu, viņi dzīvo mājā, kurā esot dzīvojuši Turgeņeva romāna *Muižnieku ligzda* varoņu prototipi. Taču dzīve šai pilsētā Asjai šķiet pārlietu garlaicīga, un viņa dodas uz Maskavu, cerot tur iegūt skatuves izglītību. Mācās Fjodora Komisarževska (*Фёдор Комиссаржевский; Fjodor Komisarjevsky*) teātra studijā. Šai laikā Maskavā ir daudz latviešu bēgļu, īpaši daudz arī mūziķu, rakstnieku, aktieru, un Asja iepazīstas ar kreisi noskaņotiem latviešu rakstniekiem, arī Linardu Laicenu. 1918. gadā viņa atgriežas Orlā un pievēršas bērnu bezpajumtnieku estētiskajai audzināšanai, veidojot masu teātra uzvedumus. 1919. gadā piedzimst meita Dagmāra. Liekas, meitas piedzimšanai vajadzētu saliedēt ģimeni, taču tā nenotiek. Asja arvien ir aizņemta darbā un meitai velta ļoti maz laika. Un tas ir jauns nesaskaņu avots. Vēlāk Dagmāra rakstīs: „Asju Jūlijs mīlēja ārkārtīgi, ilgi piedeva neuzticību, egoismu, nesavaldību, bet, cik noprotu, īsti viņš sāka protestēt, tikai pārliecinājies, ka Asja nekad nebūs māte šī vārda ētiskajā nozīmē.”¹³

Starp citu, Orlā Asja iedibina savdabīgu attiecību modeli, kas visai izplatīts kreisi noskaņotu mākslinieku aprindās, resp., dzīvi pa trim, vismaz pa trim. Asja savu ikdienas lietu kārtošānā bez jēlkādas neērtības izjūtas iesaista kā vīru, tā arī mīļāko (Orlā tas ir kāds padomju darbinieks Ivans Jurenš (*Иван Юрень, Юреня?; Ivan Juren', Jurenja*)). Vēlāk viņa

⁹ Sk. Lācis.

¹⁰ „Viņš paziņoja vecākiem, ka, beidzis skolu, mani precēs. Viņam jau māte bija paredzējusi ļoti bagātu līgavu, kuras vecākiem Rīgā piedēvēja daudz namu. Māte viņam teica: „Ja tu precēsi to melnstrādnieka meiteni, es tevi izdzīšu no mājas.” Viņš atbildēja: „Nopietni un noteikti precēšu.” Tā viņu arī padzina no tēva mājām.” Sk. Lācis.

¹¹ Turgeņevs 1968, 81.

¹² A. Lācis – J. Lācim 1914. g. 13. janv. LMTM, A. Lācis krājums, inv. nr. 279548.

¹³ Ķīmele, Strautmane 1996, 21.

tāpat veido attiecības arī ar Linardu Laicenu un Bernhardu Reihu, piesaistot arī Jūliju Lāci. Ieskatam rindas no vēstules Jūlijam, rakstītas 1922. gadā no Berlīnes, kad viņi jau ir šķīrušies un Asja iepazinusies ar Bernhardu Reihu un Linardu Laicenu: „Tikai nauda, nauda. Atsūti man tās 2000 markas, kuras izdevu Dagai. Tija [aktrise Tija Banga] brauks, atsūti ar viņu man drēbes: balto zīda kostīmiņu, balto vasaras kleitu, sarža mētelī (sarkano un cepurīti) un manu manto – samta – raibo ar dzelteno oderi, oderi izņem. Lūdzu, apskati manas drēbes, vai nav kodu saēstas. Iebāz nāftalīnu. Sevišķi nešūtās. Brūno kostīmu drēbi, zīdus un to melno ševiotu un melno gāzi, kurš ir Čiekurkalnā. No Dieva puses izdari to, jo tas ir vienīgais, kas man ir „в запасе” [rezervē]. Pasaki par tām drēbēm Laicenam – viņš apskatīs.”¹⁴

Jūlijam rakstītajās vēstulēs viena no galvenajām tēmām ir nauda, kas, Asjai uzturoties Berlīnē, ir nepieciešama, un viņa to nekautrīgi pieprasa no bijušā vīra, liekot, piem., pārdot viņa gredzenu, bet savu vēl pataupīt. Meita Dagmāra, ģimenē saukta par Dagu, paliek otrajā plānā, jo pirmajā ir Asja pati – viņas ambiciozie plāni, ikdienas gaitas, iepazīšanās un pazīstamiem un „derīgiem” cilvēkiem, un, liekas, Asjai pašai šķīta, ka visi cilvēki ir radīti, lai pakalpotu viņai. Vārdos gan tiek applicināta mīlestība pret meitu, darbos – Daga ir Latvijā, kur tā dzīvo te pie tēva, te to pieskata L. Laicens: „Priekš manis Daga ir viss. Tu teiksi, kamdēļ tu neesi pie viņas? Mīška, Mīška, Tu jau zini manu nemiera garu. Esmu aplādēta [nesalāsams vārds]. Bet tamdēļ Dagu mīlu vēl vairāk – man liekas, viņa būs mans un dzīves prieks.”¹⁵

1920. gadā laulība tika šķirta, Jūlijs nevarēja samierināties ar Annas attieksmi pret meitu – viņā nebija mātes jūtu, viņai svarīgāks bija darbs Orlā, kur ģimene dzīvoja Pirmā pasaules kara laikā kā bēgļi, – tas bija bērnu estētiskais teātris. Ka tās nebija tikai Jūlija iedomas, applicina pati Dagmāra, mūža nogalē uzrakstot atmiņu grāmatu par savu māti *Asja: Režisores*

Annas Lācis dēkainā dzīve (1997), kas izraisīja veselu apvērsumu latviešu bērniības atmiņu literatūrā, jo nesaudzīgi sagrāva tradīciju par bērniību rakstīt saulaini un par māti – cildinoši: „Jūlijs nekādi nespēja samierināties, ka Asja, aizrāvusies ar svešu bērnu audzināšanu, pametusi novārtā pati savējo. Viņš mani vāca un kopa, cik varēdams, bet arī viņam vajadzēja strādāt, kā toreiz bija pieņemts, stundas neskaitot. Visus Jūlija pārmetumus Asja uzskatīja par savas brīvības ierobežošanu un talanta apspiešanu.”¹⁶

Vēl pirms šķiršanās Orlā Jūlijs Asju padzen, kad viņa atzīstas, ka nakti pavadījusi ar Jureņu. Tas laikam Asjas dzīvē ir vienīgais gadījums, kad kāds vīrietis atraida viņu, taču Jūlija sirdī šī nodevība atstāja sāpīgas atmiņas uz visu mūžu: „Kad, jau pieaugusi, sastapu savu tēvu, jutu, ka šis notikums viņā atstājis sāpošu brūci, kas pilnīgi neaizdzija visu mūžu, tomēr viņš par to nerunāja. Kaut ko es varēju noģīst vienīgi no kādas nejaušas frāzes, intonācijas vai pēkšņas pauzes sarunā.”¹⁷

Tiesas lēmums par bērnu Jūlijam ir pilnīgi negaidīts – meita paliek pie mātes. Viņš nebija pat pieļāvis domu, ka tā varētu notikt.

To, cik ļoti Jūliju sāpināja attiecības ar Asju, kuras mezglājās jau krietni pirms laulības šķiršanas, atklāj kāda vēstule paziņai Vijai Paeglei 1922. gada 1. janvārī, acīmredzot V. Paegle rakstījusi J. Lācim par filozofiskajiem dzīves jautājumiem: „Daudz nakšu (ne tagad, gadus desmit atpakaļ) esmu bezmiegā pavadījis, domājot par šiem mūžīgiem jautājumiem – cik lielā atkarībā ir cilvēka laime no viņa materiālās labklājības un no fiziskā skaituma jeb veselības. Pat drusku rakstīju par šo tematu. [...] Saturs īsumā šāds: Viņi abi – Lorens un Rita – mīl viens otru bezgalīgi jau no skolas sola. Studiju gadus tie pavada, ar badu kaudamies, sapņos par skaistu nākamību un laimi, kura „nāks”. Pāiet gadi. Lorens – ievērojams izgudrotājs un pārdrošs aviators. Rita – populāra aktrise. Bet tad, demonstrējot savu jauno aparātu, Lorens krīt no debesīm un pārļauž kājas. Dienas, kuras Rita pavada ar Lorenu, ir priekš viņas moku dienas. Un, kad Rita dabū zināt, ka Lorens būs mūžīgs kroplis, kas

¹⁴ A. Lācis – J. Lācim 1922. g. 28. maijā. LMTM, A. Lācis krājums, inv. nr. 279565.

¹⁵ A. Lācis – J. Lācim 1922. g. 8. maijā LMTM, A. Lācis krājums, inv. nr. 278369.

¹⁶ Ķīmele, Strautmane 1996, 23.

¹⁷ Turpat.

varēs staigāt tikai ar kruķiem, – viņa aiziet pie Lorena skolas biedra Viktora. Lorens izlabo savu aparātu, uzlaižas ar to padebešos un apstādina motoru... Tā, Vija, man gribējās tad atrisināt šīs problēmas.”¹⁸

2. cēliens. Šķirti: 20.–30. gadi

Nevar teikt, ka līdz ar šķiršanos katrs no viņiem dzīvotu savu patstāvīgu dzīvi. Vispirms jau viņus saista meita, kura, kā iepriekš teikts, laiku pa laikam dzīvo vai nu pie Jūlija, vai viņa vecākiem, arī kopā ar Linardu Laicenu, kad Asja ir Vācijā. Tāpat, neņemot vērā laulības šķiršanas iemeslu, Asjas nākotnes plānos joprojām ir vieta arī Jūlijam. Tā 20. gadu sākumā viņa Jūlijam raksta no Berlīnes: „Pašlaik esmu ļoti uztraukta. Nupat man bija saruna ar vienu vācu režisoru Reich. [...] Saruna tāda. Var Berlīnē dibināt vācu teātri, kurā spēlētu labākais vācu aktieris Moissi. Tas nozīmē – nams izpārdots mēnešiem ar vienu un to pašu inscenējumu. Māksla un peļņa. Tu būtu tehniskais direktors un uzņēmējs. Bet vajag gandrīz ½ miljonu. [...] Iedomājies, mēs dzīvotu Berlīnē un vēl teātra centrā. [...] Mūsu teātrī būtu labākās zvaigznes, un tas ir galvenais.”¹⁹ Sāpnis kaut kādu iemeslu dēļ nepiepildās.

20. gadu otrajā pusē Asja ir spiesta Latviju atstāt, jo darbojusies kreiso arodbiedrību klubā, veidojot, kā viņa pati raksta, „vajātā teātra” izrādes, un bija kļuvusi Latvijas valstij politiski neuzticama.²⁰ Ar Dagmāru viņa pārceļas uz Maskavu, un saikne ar Jūliju Lāci pārtrūkst.

20. gados Jūlijs Lācis kļūst par vienu no pirmajiem profesionālajiem žurnālistiem, kurš izglītību ieguvis Parīzē. Strādā lielākajā Latvijas laikrakstā *Jaunākās Ziņas*, kļūst par Latvijā populārā žurnāla *Atpūta* redaktoru (1937–1940). Darbu minētajos preses izdevumos vērts pieminēt divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, 1936. gadā *Jaunākās Ziņas* turpinājumos

publicē Jūlija Lāča vienīgo romānu *Mūža meža maldi*, ar kuru viņš palicis latviešu literatūras vēsturē. Tas gūst milzīgu lasītāju atsaucību Latvijā un nosodījumu Brazīlijas latviešu vidū, kuri to uzskata par apmelojošu. Romāns sarakstīts, balstoties uz dokumentāriem materiāliem, – tos viņam pa pastu piegādāja izceļotājs Augusts Krūmiņš, kurš bija sanaidojies ar baptistu kolonijas *Vārpa* priekšnieku.²¹ Tas ir satīrisks vēstījums par latviešu baptistiem, kas 20. gadu sākumā izceļoja uz Brazīliju, lai glābtos no pasaules gala. Viņi tur veidoja latviešu kolonijas, atkaroja mūža mežiem zemi un padarīja par auglīgiem tūrumiem. Izveicotiem darboņiem tas bija izdevīgs „biznesa projekts”, lai nopelnītu naudu. J. Lāča satīra vērsta pret baptistu vadītāju liekulīgo morāli, nežēlību pret ticības brāļiem un vienkāršo ticīgo lētticību. Jūlija Lāča romānu var salīdzināt ar Selmas Lāgerlēvas (*Selma Lagerlöf*) romānu *Jeruzaleme* (arī *Svētā zeme*, 1901–1902), taču zviedru rakstnieces darba mākslinieciskā vērtība ir krietni augstāka.

Otrkārt, 1933. gadā pēc laikraksta *Jaunākās Ziņas* īpašnieku rīkojuma Jūlijs Lācis literāri apdarina Harija Bogomolova, kāda no Krievijas politpārvaldes izbēguša cilvēka, stāstījumu par mācībām Ļeņingradas politikajā akadēmijā, kur gatavoja diversantus cīņai pret Latvijas valsti, par nokļūšanu čekas cietumā, apstākļiem tajā un aizbēgšanu no nomitinājuma vietas.²² Tieši šim pēdējam faktam ir nozīme Jūlija Lāča liktenī pirmās padomju okupācijas laikā, kad viņu, izglītības tautas komisāru, 1941. gada 8. janvārī arestē, apsūdzot pretpadomju aģitācijā. To plašāk komentējis žurnāla *Atpūta* atbildīgais redaktors Jānis Kārklis, atstātot savu pratināšanas epizodi čekā 1941. gadā: „Benjamiņam senioram .. kādreiz piezvana no Politiskās pārvaldes. Lai tūlīt atsūtīt rakstītāju, varot dabūt sarunu ar kādu personu, kas izkļuvusi no čekas gūsta Maskavā un dodoties tālāk uz Rietumiem. Benjamiņš aicina atbildīgo redaktoru. Tā būs sensācija avīzei. Ar reportieri nepietiks, vajadzīgs kāds,

¹⁸ J. Lācis – V. Paegle 1922. g. 1. janv. LMTM, A. Lācis krājums, inv. nr. 279953.

¹⁹ A. Lācis – J. Lācim [1922. 2. apr.]. LMTM, A. Lācis krājums, inv. nr. 279560.

²⁰ Plašāk par A. Lācis režisores darbību 20. gadu otrajā pusē kreiso arodbiedrību ielas teātrī sk. Niedre 1999.

²¹ Plašāk sk. Krūmiņš 1987, 27–36. Rakstniecības un mūzikas muzejā Jūlija Lāča krājumā glabājas arī Augusta Krūmiņa vēstules Jūlijam Lācim.

²² *Jaunākās Ziņas* (1933), 190–214. Stāstījums publicēts arī grāmatā: Bogomolovs 1934.

kas prot plašāk patēlot. Vai Lācis būs? Nē. Šoreiz viņu tomēr nākas atbrīvot. Iegūto materiālu kolēģa plaši iztēlo četros vai piecos numuros. Tur netrūkst šausmu un zvērību, bada moku un spīdzināšanas. Saturu nevar noliegt. Pasvītrotu [pratinātājam], ka Lācis to nav rakstījis aiz pašierosmes, bet Benjamiņa sūtīts un uzrakstītais neizteic viņa personīgos uzskatus. Bijušais kolēģa tai laikā jau ir apcietināts. Manuskripts atrasts *Jaunāko Ziņu* redakcijas nama bēniņos, kur tie pēc iespiešanas bija jāuzglabā desmit gadus.²³

Kāda bija J. Lāča attieksme pret kreisajiem šai laikā? No vienas puses, viņš strādā pilsoniskā laikrakstā, darba uzdevumi liek viņam piedalīties „augstākās sabiedrības” pasākumos, no otras puses, viņam ir draugi un paziņas kreisi noskaņotās inteliģences vidū (piem., Linards Laicens, Emīls Sudmalis, Indriķis Lēmanis u. c.). Arī viņa civilsievā rakstniece Lūcija Zamaiča ir saistīta ar Latvijas Komunistisko partiju – viņa ir sakarniece starp Saeimas Strādnieku un zemnieku frakciju (pazīstama ar L. Laicenu, kurš viņu 20. gadu beigās tuvina tai) un Latvijas Komunistisko partiju, viņas dzīvoklī notiek nelegālas partijas sanāksmes, tiek slēpta ne vien nelegālā literatūra, bet arī cilvēki no policijas.²⁴ Tātad kreisās idejas J. Lācim ir pazīstamas, taču vai tuvas? Tiešu liecību par viņa uzskatiem neesmu atradusi,²⁵ domājams, ka atsevišķas idejas J. Lācim varēja būt pieņemamas, tomēr kopumā viņš bija demokrāts, nevis šķiru cīņas piekritējs.

Vai Jūlijs Lācis kaut ko aizguva arī no Asjas estētiskajiem uzskatiem? Nē, un tomēr. 1934. gadā izdota viņa luga bērniem *Mazā Daga*, kura neapšaubāmi rakstīta, domājot par meitu, un kurā doti norādījumi mazajiem aktieriem, kas apliecina Asjas teātra izpratnes iespaidu: „Bērniem-tēlotājiem nav jācenšas katrā ziņā tēlojamus dzīvniekus rādīt ārējā izskatā pilnīgi līdzīgus dabīgiem. Teātris tomēr ir teātris, un bērni-skatītāji uztver lugas teatralību ļoti viegli. [...] Tēlojamā dzīvnieka raksturs sevišķi jāmēģina izcelt ar kustībām,

mīmiku un balsi, tad skatītājs drīz vien saskatīs katrā tēlotājā attiecīgo dzīvnieku.”²⁶ Līdzīgus uzskatus pauž arī Anna Lācis atmiņu grāmatā *Sarkanā nelķe*, stāstot par savu darbu ar bērniem Maskavā 20. gadu otrajā pusē: „... es turpināju meklēt tādas formas darbā ar bērniem, kas piedāvātu viņiem lielāku pastāvību, atklātu viņu spējas, mācītu pastāvīgi darboties”²⁷.

3. cēliens. Šķirti ceļi – līdzīgi likteņi

Padomju Savienībai okupējot Latviju 1940. gada 17. jūnijā, Jūlijs Lācis kļuva par padomju valdības ministru (sākumā – labklājības, vēlāk izglītības). Viņš bija padomju valdības sastāvā, kas 1940. gada augusta sākumā ieradās Maskavā ar „lūgumu” uzņemt Latviju PSRS sastāvā. Bijušajiem laulātajiem satikties neizdevās, jo Anna Lācis tā sauktās Latviešu operācijas laikā, ko veica PSRS Iekšlietu tautas komisariāts (NKVD) un kad tika apcietināti visi latviešu biedrību locekļi (A. Lācis darbojās latviešu teātrī *Skatuve* Maskavā), tika arestēta un kopš 1938. gada atradās nometnē Kazahstānā. Jūlijs Lācis lūdza PSRS Tautas komisāru padomes priekšsēdētāja vietnieku Andreju Višinski (*Андрей Вышинский; Andrej Vyshinsky*) pārskatīt Annas Lācis lietu, taču rezultātu šim lūgumam nebija. Tomēr tas liecina par Jūlija attieksmi pret Asju.

1940. gada augustā pēc vairāk nekā desmit gadu atšķirtības Jūlijs Lācis atkal tiekas ar meitu Dagmāru. Dagmāra Ķimele satikšanos viesnīcā *Moskva* apraksta aizkustinošās rindās: „Pirmā nāca Latvijas delegācija [...] un tad ieraudzīju viņu – galvas tiesu garāku par pārējiem... Cik viņš bija skaists! Cik slaidis! Cik elegants! Mans tēvs! Es viņu pazinu uzreiz, man taču bija viņa fotogrāfija, mans lielākais dārgums un svētums. Iekliedzos: „Jūlij!” Metos uz priekšu, viņš mani apkampa, piespieda sev klāt tik cieši, ka mana seja pilnīgi iegrima viņa ziedu pušķī. Tad es sastingu. Es biju debesīs... Biju tēva rokās. Beidzot es biju MĀJĀS.”²⁸

Jūlijs Lācis 1934. gadā izveidoja jaunu ģimeni – apprecēja dzejnieci Rūtu Skujiņu, un viņiem auga divas meitas Lalita un Māra.

²³ Kārklīšs 1990, 219–223.

²⁴ Plašāk sk. Kalniņa 1996, 89–122.

²⁵ Par Jūlija Lāča saistību ar kreisajām aprindām sk. Skurbe 1999, 160–165.

²⁶ Lācis 1934, 3.

²⁷ Lācis 1984, 125.

²⁸ Ķimele, Strautmane 1996, 156.

Kā pilsonisks žurnālists varēja nokļūt padomju valdībā? Būtu kļūdains domāt, ka promaskaviskās valdības veidošana tika sākta tikai 1940. gada jūnija dienās pēc Latvijas anektēšanas. Vēsturnieks Bonifācijs Daukšts raksta: „Šis „specifiskais darbs” ar padomju pārstāvniecībai tuviem „demokrātiskās un radikālās inteliģences pārstāvjiem” īpaši aktīvās formās notika, sākot no 1939. gada vasaras – toreiz noteikti iezīmējās paversiens uz faktisko sabiedroto savvērestību padomju un vācu attiecībās ..”²⁹ Un viens no šā „darba” veicējiem bija PSRS pilnvarotās pārstāvniecības Latvijā pirmais sekretārs Mihails Vetrovs (*Мухаил Ветров; Mihail Vetrov*), kura „īpašo” interešu lokā (personu noskaņojuma iztaustīšana un vervēšana) bija *Jaunāko Ziņu* aprindas, „t. s. Latvijas otro Ārlietu ministriju, kur blīvējās nozīmīga informācija un liberālu, palaikam arī politiski vaļīgu, pakreisu un egocentrisku uzskatu cilvēki”³⁰. Viņš pārlūkoja arī 1929. gadā izveidoto tuvināšanās biedrību ar SPRS tautām, čekas piesegstruktūru, un, kā raksta Bonifācijs Daukšts, „tieši KTB legālās darbības pajumtē idejiski un politiski izauga aktīvi 1940. gada vasaras staļinizatoru līdzskrējēji, tā sauktās Tautas Saeimas locekļi un nobrieda trešā daļa no Kirhenšteina leļļu valdības sastāva – Pēteris Blaus, Jānis Jagars un .. Augusts Kirhenšteins”³¹. Jūliju Lāci vēsturnieks nenosauc. Viņš Kulturālās tuvināšanās biedrībā iestājas vēlu, neilgi pirms padomju okupācijas. Jautājums – brīvprātīgi vai piespiests – paliek neatbildēts, taču tas liek domāt, ka viņš bija nokļuvis padomju specdienestu uzmanības lokā. Pratināšanas protokolā glabājas J. Lāča rakstiska liecība par to, kā viņš nokļuvis valdības sastāvā, – par to raksta literatūrzinātniece Astrīda Skurbe: „1940. gada 20. jūnijā Vetrovs aicinājis J. Lāci uz pārstāvniecību, kur viņš ticis iepazīstināts ar Maskavas emisāru A. Višinski. Višinskis J. Lācim piedāvā kļūt par jaunās valdības locekli. Sākumā J. Lācis atteicies, jo viņam neesot pieredzes valsts darbā .. Taču

Višinskis bijis neatlaidīgs, viņš teicis (pēc J. Lāča pašrocīgi rakstītā), ka apstākļi prasa, „lai valdībā iesaistītos darba inteliģence, un drošināja mani: „Nebaidieties. Darbā mēs palīdzēsim, bet ministrus neaestē!””³²

Ne bez nozīmes bija arī Jūlija Lāča kā rakstnieka popularitāte, ko viņam sagādāja jau minētais romāns *Mūža meža maldi* – padomju režīmam bija vajadzīgi tautā pazīstami cilvēki, kāds bija arī Jūlijs Lācis, jo radīja ilūziju par notikumu demokrātisko gaitu. Iespējams, arī pats Jūlijs Lācis ticēja šim ilūzijām. Izglītības ministra Jūlija Lāča referents Vilis Stalažs atmiņās raksta: „Jūlijs Lācis bija optimisma pilns un neslēpa savas cerības uz brīvu un auglīgu kultūras vērtību apmaiņu starp šīs lielvalsts daudzajām tautām, kuras nešķir vairs nekādas robežas.”³³ Varbūt dziļi zemapziņā mita arī cerība satikt meitu Dagmāru.

1941. gada 8. janvārī Jūliju Lāci arestē, apsūdzība tiek celta par to, ka viņš redakcionāli apstrādājis laikrakstā *Jaunākās Ziņas* publicētos kontrrevolucionāros rakstus, kuros izplatīti meli par Padomju Savienību, komunistisko kustību un Iekšlietu tautas komisariāta orgānu darbības metodēm.³⁴

1941. gada 15. decembrī Jūlijs Lācis miris Astrahaņas cietumā. Anna Lācis šai laikā ir izsūtījumā Kazahstānā, Dagmāra atgriezusies Latvijā, Latvijā ir arī viņa sieva Rūta un meitas Lalita un Māra, kuras 1944. gada rudenī dosies bēgļu gaitās un nonāks Amerikā. Daudzus gadus vēlāk Lalita par 1941. gada 8. janvāra nakti un sekojošajiem notikumiem uzrakstīs grāmatu *Pēdas*.³⁵ Spriedums Jūlija Lāča lietā iznīcināja viņu fiziski un nogrima dziļi arhīvā. Lalitas Muižnieces grāmatā apsūdzība režīmam ir spēcīgāka, jo Jūlijs Lācis tajā turpina dzīvot – kamēr vien būs, kas to lasa.

Jūlijs Lācis deva Annai Lācis vārdu Asja, ar kuru viņa ir pazīstama pasaulē, viņš arī izrādījās pirmais, kurš izprata Asjas raksturu. Bez Jūlija Lāča un Annas Lācis savienības latviešu kultūrā nebūtu Dagmāras Ķimeles un režisores Māras Ķimeles.

³² Skurbe 1999, 150.

³³ Stalažs 1988, 171.

³⁴ Plašāk par Jūlija Lāča lietas izmeklēšanu sk. Skurbe 1999.

³⁵ Muižniece 1975.

²⁹ Daukšts 2015, 78.

³⁰ Turpat, 88.

³¹ Daukšts 2004, 32.

VĒRES

- Bogomolovs, H. (1934) *Mani šausmu piedzīvojumi Padomju Krievijas cietumos*. [B. v.] : autora izdevums.
- Daukšts, B. (2004) Vēsturnieka piezīmes uz Līkuma biogrāfijas malām. *Rīgas Laiks*, 7.
- Daukšts, B. (2015) *Kulturālās tuvināšanās biedrības ar SPRS tautām (1929–1940)*. 2. izd. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds.
- Kalniņa, I. (1996) Lūcija Zamaiča. Smilkītiņa, B. (sast.) *Latviešu rakstnieku portreti: Tradicionālisti un modernisti*. Rīga : Zinātne, 89–122.
- Kārklīšs, J. (1990) *Latvijas preses karalis: Atmiņas par Jaunāko Ziņu laikiem*. Rīga : Karogs.
- Krūmiņš, A. (1987) Mūža meža maldi: Atmiņas par latviešu koloniju *Vārpa. Jaunā Gaita*, 162, 27–36.
- Ķimele, D.; Strautmane, G. (1996) *Asja: Režisores Annas Lācis dēkainā dzīve*. Rīga : Likteņstāsti.
- Lācis, A. (1984) *Krasnaja gvozdika: Vospominanija*. Rīga : Liesma.
- Lācis, A. [b. g.] *Mana mīlestība*. Literatūras, mūzikas un teātra muzejs (LMTM), A. Lācis krājums, R1/2, inv. nr. 278570.
- Lācis, J. (1934) *Mazā Daga*. Rīga : Valters un Rapa.
- Lācis, J. (1972) *Mūža meža maldi*. Rīga : Liesma.
- Lāgerlēva, S. (1993) *Svētā zeme*. Rīga : Rota.
- Muižniece, L. (1975) *Pēdas*. [B. v.] : Ceļinieks.
- Niedre, O. (1999) *Slepenais karš pret Latviju: komunistiskās partijas darbība 1920.–1940. gadā: arhīvi apsūdz.* Rīga : Totalitārisma seku dokumentēšanas centrs.
- Pērkone-Redoviča, I.; Treimane, A. (sast.) (2015) *Kultūras krustpunkti*, 8. [Rīga] : Latvijas Kultūras akadēmija.
- Skurbe, A. (1999) Nenotiesātais, bet sodītais...: Jūlijs Lācis (1892–1941) un viņa tiesas process. *Karogs*, 7.
- Stalažs, V. (1988) Mirkļi ar Jūliju Lāci. *Karogs*, 7.
- Turgeņevs, I. (1968) *Asja*. Rīga : Liesma.

Summary

Ieva E. Kalniņa

Anna (Asja) Lācis versus Jūlijs Lācis: a Conversation in the Language of Irreconcilable Otherness

Previous researchers have focused mostly on the relationship of the stage director Anna (Asja) Lācis with B. Brecht, B. Reich, W. Benjamin and the Latvian poet L. Laicens. Jūlijs Lācis along with the role he played in the life of Anna Lācis is much less discussed. But it was him who, when they both in their youth admired I. Turgenev's *Asya*, gave Anna this name, and – later, after their marriage – also her surname.

In order to characterize the complicated relationship of Anna and Jūlijs Lācis the term „otherness” seems to be the most appropriate, providing some understanding of the irreconcilable difference between them as a married couple. They differed in their political, moral, and artistic views. They never succeeded in overcoming the limits of their personal identity to become a joint „we”. This relationship sheds light on a different Anna Lācis, removing her from the pedestal, so to speak, when viewed from the aspect of humanity.

Jūlijs Lācis (1892–1941) met Anna Liepiņa at the age of 19 around the year 1911, when he was still a student at a gymnasium. They got married in 1914. In 1919 their daughter Dagmāra was born. In 1920 they divorced, because Jūlijs could not put up with Anna's attitude towards her daughter – she showed no motherly feelings. That this was not just a presumption of Jūlijs, was proven by Dagmāra (Dagmāra Ķimele) herself, who in the later years of her life wrote a memoir about her mother, entitled „*Asya: The Eventful Life of the Stage Director Anna Lācis*” (1997), thereby creating a real revolution in the Latvian literature describing childhood memories, as without any remorse, she destroyed the traditional requirements to describe one's childhood as the luckiest time in one's life and to praise one's mother

After their divorce Jūlijs Lācis became a journalist (studied in Paris) and a writer. He was the editor of a very popular Latvian magazine *Atpūta* (1937–1940), and has published travelogues and feuilletons. After the Soviet Union occupied Latvia on 17th of June, 1940, he became a minister in the soviet government. Lācis was among those representatives of the government who in August of 1940 went to Moscow with the formal request to include Latvia into the USSR. The former spouses never met again, as Anna Lācis had been interred in a camp in Kazakhstan since 1938. Jūlijs Lācis asked the Deputy Chairman of the USSR Council of People's Commissars to review the case of Anna Lācis.

On 8th January 1941 Jūlijs Lācis was arrested, he died on 15th December 1941 in a prison in Astrakhan.